

College van Gedeputeerde Staten
van Noord-Brabant
t.a.v. gedeputeerde Yves de Boer
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch

R-C 2126910

3500880

E&M_C / *EB*

L-A-A 95 Y. de Boer

ONS KENMERK
ld/avdw/13.052

BIJLAGE(N)
2

ONDERWERP
Advies Havenstrategie
Moerdijk 2030

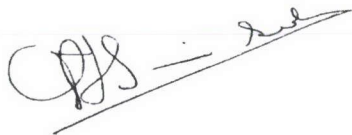
DATUM
21 november 2013

Geacht college,

Onder verwijzing naar de Kaderbrief SER Brabant doen wij u bijgaand het vandaag door de Raad vastgestelde advies 'Havenstrategie Moerdijk 2030' toekomen, evenals het vandaag uitgestuurde persbericht.

Wij zien uw reactie met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

Gerrit Jan Swinkels,
voorzitter

Leo Dubbeldam,
secretaris

PERSBERICHT

donderdag 21 november 2013

SER in advies over Moerdijk:

Kies voor maximaal groeiscenario en start een open en eerlijke discussie met bewoners over toekomstperspectief!

De Sociaal-Economische Raad (SER) Brabant heeft vandaag zijn advies vastgesteld over de concept Havenstrategie Moerdijk 2030. Het advies gaat in op de keuzes in de visie en hoe die verder uitgewerkt moeten worden. Specifiek wordt ingegaan op het toekomstperspectief van het dorp Moerdijk.

De Raad is van oordeel dat het haven- en industriegebied economisch zeer kansrijk is. Liggend in het centrum van de Vlaams-Nederlandse delta is het in potentie een mondiale toplocatie. De Raad onderschrijft de ambitie van de Havenstrategie om 2^e hotspot te worden in Zuid-Nederland, naast Brainport Eindhoven. Geadviseerd wordt daarom te kiezen voor een 'maximaal groeiscenario' voor Moerdijk. Daarbij vindt de Raad het noodzakelijk dat nog een aantal verdiepingsslagen wordt gemaakt, bijvoorbeeld over de samenwerking met Rotterdam, de ontwikkelingskansen van het petrochemisch cluster en het geplande Logistiek Park Moerdijk.

De Raad is kritisch over de wijze waarop in de Havenstrategie de Triple P (people, planet, profit) is uitgewerkt. Zo zijn er te weinig scherpe doorvertalingen gemaakt van de economische keuzes naar de effecten voor natuur, milieu en leefbaarheid. Daarmee wordt het beeld opgeroepen dat een keuze voor grootschalige economische doorontwikkeling van Moerdijk goed kan worden opgevangen door flankerende maatregelen in de directe omgeving. De Raad zet daar vraagtekens bij en pleit voor het zoeken naar evenwicht tussen de 3 p's op een hoger schaalniveau, mogelijk zelfs op Delta-niveau.

In het SER-advies wordt specifiek ingegaan op wat wordt genoemd de 'systeemvoorwaarden'. Dit zijn noodzakelijke voorwaarden voor het realiseren van de doelstellingen. De Raad vindt onder andere dat tempo moet worden gemaakt met het aanpassen van de governancestructuur die niet meer passend is voor de ambities van Moerdijk. Ook moet aan dwingende voorwaarden worden voldaan op terreinen als arbeidsmarkt en onderwijs, infrastructuur en tri-modaliteit, in het bijzonder het verbeteren van de spoorfaciliteiten. Allemaal zaken die op bovenregionaal en deels zelfs op nationaal niveau moeten worden geregeld.

In het SER-advies wordt specifiek ingegaan op het toekomstperspectief van het dorp Moerdijk. Interviews met belangrijke stakeholders in de Moerdijkse samenleving hebben een interessant en scherp beeld opgeleverd, bijvoorbeeld over identiteit, leefbaarheid en wat gezien wordt als kansen en bedreigingen voor de toekomst. In de kern Moerdijk is het beeld somber. Zo heerst er een diep geworteld wantrouwen van de burgers jegens de overheid. Inwoners verkeren sinds jaar en dag in onzekerheid en voelen zich volstrekt niet betrokken bij de ontwikkelingen. Ze voelen de groeiende druk van de industrie, en zien met lede ogen aan hoe het voorzieningenniveau afbrokkelt en de sociale cohesie afneemt. Met name het geplande Logistiek Park Moerdijk wordt gezien als de definitieve nekslag voor de leefbaarheid.

De Raad dringt aan om snel te starten met een open en eerlijke discussie over het toekomstperspectief van het dorp waarbij alle stakeholders, inclusief de bewoners van de kern, worden betrokken. Alle denkbare scenario's tussen 'blijven of weggaan' moeten daarbij aan de orde komen, dus ook een eventuele verplaatsing van het dorp. Voor de Raad geldt dat laatste als een reële optie. Dat vraagt echter wel om een goede sociale en financiële paragraaf.

Meer informatie:

Gerrit Jan Swinkels, voorzitter - 06-53212304

Advies

Havenstrategie Moerdijk 2030

Over de doorontwikkeling van een economische hotspot in een kansrijke en hoogwaardige regio

Vastgesteld

SER-bestuur 21 november 2013

Inhoud:

1. Verantwoording

2. Advies in kort bestek

3. Economische potenties en keuzes

3.1 Moerdijk 2^e hotspot Zuid-Nederland

3.2 Ontwikkelingskansen petrochemisch cluster

3.3 Relatie met Rotterdam 2030

3.4 Logistieke positionering Moerdijk (extended gate, mainhub)

3.5 Logistiek Park Moerdijk (VAL?)

4. Moerdijk en omgeving (p-p-p)

4.1 Ontwikkelopgaven op hoger schaalniveau

4.2 Green Deal Moerdijk (Natuurmanagementplan)

4.3 Regionaal Vitaliteitsfonds

5. Systeemvoorwaarden op orde

5.1 Governance

5.2 Arbeidsmarkt- en onderwijsstrategie

5.3 Infrastructuur

5.4 Tri-modaliteit dwingende eis (spoor!)

6. De Moerdijker, sociale paragraaf

6.1 Beleving van historie en nieuwe trends

6.2 Kern Moerdijk

6.3 Toekomstperspectief

Bijlage: De Moerdijker, weerslag interviews

1. Verantwoording

Voor u ligt het door de Raad op 21 november 2013 vastgestelde advies over de Havenstrategie Moerdijk 2030. Het betreft een door het College van GS gevraagd advies waarbij wij korthedshalve verwijzen naar de jaarlijkse Kaderbrief. Dit SER-advies moet niet worden gezien als een zienswijze in het kader van de inspraakprocedure die per 31 oktober is afgesloten.

De Raad reflecteert in dit advies op de voorgestelde keuzes en prioriteiten en wat de consequenties daarvan zijn voor de verdere uitwerking, waarbij de focus ligt op de rol en verantwoordelijkheid van de Provincie.

Dit advies is een vervolg op de in augustus door ons uitgebrachte '1^e Verkenning', een probleemstellend document waarin vragen en dilemma's zijn geschetst. Deze verkenning en het thans voor u liggende advies zijn voorbereid door een brede SER-expertgroep, voor de samenstelling daarvan verwijzen wij u naar de bijlage. In het kader van deze verkennende werkzaamheden heeft consultatie plaatsgevonden met stakeholders uit het bedrijfsleven en de kennisinstellingen. Daarnaast hebben wij bij de opstelling van dit advies gebruik kunnen maken van de eerste ervaringen in het kader van de Taskforce Economie & Natuur, ingesteld op verzoek van de provincie en gericht op het opleveren van nieuwe verdienmodellen rond 'samen slimmer investeren'. In dit advies gaan we nader in op het Natuurmanagementplan Moerdijk, een van de voorbeeldcases van de taskforce.

Tot slot vragen wij bijzondere aandacht voor de sociale paragraaf in dit advies over 'De Moerdijker'. Dit onderdeel is opgesteld op basis van in opdracht van de Raad gehouden interviews met opinieleiders uit de verschillende sectoren van de gemeente Moerdijk. Dat heeft belangrijke bouwstenen opgeleverd voor ons advies, niet alleen over de vraag hoe de inwoners beter te betrekken bij het proces, maar met name ook over de toekomst van het dorp Moerdijk.

2. Advies in kort bestek

De Raad start in dit advies met een helder statement over de economische potenties van Moerdijk. Gezien de strategische ligging is het Haven- en Industriegebied Moerdijk in potentie een mondiale toplocatie, het is een van de hotspots in de in Europees perspectief kansrijke Vlaams-Nederlandse Delta. De Raad onderschrijft de ambitie om 2^e hotspot te worden in Zuid-Nederland en adviseert eenduidig te kiezen voor een maximaal groeiscenario voor Moerdijk. Daarbij wordt wel aandacht gevraagd voor een aantal noodzakelijke verdiepingsslagen, onder meer over de ontwikkelingskansen van het petrochemisch cluster, de samenwerking met Rotterdam, de logistieke positionering van Moerdijk en het geplande Logistiek Park.

Vervolgens gaat het advies in op de omgevingsstrategie, de zogenaamde Triple P-benadering (people, planet, profit). Een expliciete opdracht van Provincie, Havenschap en gemeente Moerdijk. Geconstateerd wordt dat de uitwerking van dat principe heeft geleid tot een spanningsvol document. Omdat er geen heldere doorvertalingen zijn gemaakt tussen de drie domeinen blijft het beeld hangen dat een keuze voor grootschalige economische topambities op Moerdijk heel goed kan worden opgevangen door een intensivering van flankerende maatregelen in de directe omgeving.

De Raad plaatst daar vraagtekens bij en stelt dat het uitwerken van de 3 P's niet per definitie hoeft te betekenen dat er naar een volledige balans wordt gezocht op het hetzelfde (regionaal/lokale) niveau. Dat lijkt ook vrijwel onmogelijk gelet op de impact van de economische keuzes. In dat verband wordt geadviseerd om op een hoger schaalniveau – mogelijk zelfs het Deltaniveau – de ontwikkelopgaven ten aanzien van het woon- en leefmilieu scherper in kaart te brengen. Op basis van dezelfde overwegingen komt de Raad vervolgens tot de aanbeveling om de begrenzing van het Natuurmanagementplan Moerdijk ruimer te nemen en daarbij ook gebieden als de Brabantse Biesbosch te betrekken. Tot slot wordt in dit onderdeel van het advies bepleit de haalbaarheid van een Regionaal Vitaliteitsfonds te onderzoeken.

In het derde deel van het advies wordt ingegaan op een aantal noodzakelijke systeemvoorwaarden, die overigens grotendeels de competenties van Gemeente of Havenschap te boven gaan, dus op het bordje van hogere overheden moeten worden gelegd. Wat wel door de drie opdrachtgevers zelf kan worden opgepakt is het fundamenteel aanpassen van de governancestructuur. In navolging van de commissie Nijpels acht de Raad de huidige (organisatie)vorm van het Havenschap onvoldoende in staat om de geformuleerde ambities waar te maken. Voorts wordt in dat verband geadviseerd tot verzelfstandiging in de vorm van een overheids-NV.

Overige essentiële voorwaarden voor het welslagen van de Havenstrategie 2030 liggen naar het oordeel van de Raad op de terreinen arbeidsmarkt en onderwijs, infrastructuur en de tri-modaliteit, in het bijzonder het substantieel aanpassen van de spoorfaciliteiten. Dit laatste is ook zeer in het belang van Rotterdam c.q. Maasvlakte-2, en daarmee een zaak van nationaal belang.

Het laatste deel van het advies gaat over 'de Moerdijker' en over het toekomstperspectief van het dorp. Gestart wordt met een historische schets van een verdeeld gebied en de lange zoektocht naar gezamenlijke identiteit die tot op de dag van vandaag de Moerdijkse samenleving kenmerkt. Uit de gehouden interviews leiden wij af dat er geen harde afkeer is tegen toenemende bedrijvigheid. De bevolking ziet het belang van de economische vooruitgang en zorgen over de leefomstandigheden en risico's horen bij het Moerdijkse bestaan. Veel scherper ligt dat overigens in het dorp Moerdijk. Waar het bedrijfsleven wordt beschouwd als een goede gesprekspartner is het wantrouwen ten opzichte van de overheid wijd verbreid in de gemeente Moerdijk. Veruit het sterkst zijn de emoties in het dorp, men voelt zich al decennia niet gehoord in de grote zorgen over de afnemende leefbaarheid. De plannen voor het Logistiek Park worden gevoeld als definitieve nekslag voor de leefbaarheid. De Raad onderschrijft dat en stelt dat de relatief zeer forse inpassingsmaatregelen om de leefbaarheid te garanderen op realisme moeten worden gewogen. Tot 2020 is daarmee hooguit een stand still te creëren. De discussie over de toekomst van het dorp zal blijven terugkomen en moet daarom nu ten principale worden gevoerd. Dat moet een fundamentele, brede discussie zijn over alle mogelijke scenario's waar alle relevante partijen uit de bevolking bij worden betrokken. De Raad is van mening dat het dan ook moet gaan over een andere, nieuwe toekomst door de verplaatsing van het dorp elders binnen de gemeente Moerdijk. Alles afwegend is dat naar het oordeel van de Raad namelijk het voorkeursscenario, omdat de leefbaarheid van het dorp op langere termijn (2030) niet is te waarborgen, ook niet met draconische maatregelen.

3. Economische potenties en keuzes

3.1 Moerdijk 2^e hotspot Zuid-Nederland

De Havenstrategie Moerdijk 2030 staat in het teken van het creëren van de 2^e economische hotspot van Zuid-Nederland. Dat is een forse ambitie, maar het doet naar ons oordeel recht aan de economische potenties van Moerdijk als industrie- en havengebied. Het wordt bevestigd door onafhankelijke analyses van de Erasmusuniversiteit Rotterdam en de Universiteit van Antwerpen, die integraal onderdeel uitmaken van de visie. Het haven- en industriecomplex Moerdijk is in potentie van nationale betekenis en zijn functie is niet los te zien van andere havens in de Vlaams-Nederlandse Delta en van de ontwikkeling van de topclusters in Zuidwest-Nederland. Wij denken dan aan interessante ontwikkelingskansen op gebieden als energie en biobased economy, waar de regio in Europees perspectief kan gaan excelleren. Moerdijk vervult daarin in potentie een belangrijke functie.

Alles overziend adviseert de Raad om vanuit regionaal-economisch perspectief te kiezen voor een maximaal groeiscenario. Daarmee onderschrijven wij derhalve de doelstellingen en ambities van de Havenstrategie Moerdijk 2030. Wel adviseren wij de economische strategie op een aantal essentiële onderdelen nader uit te werken, met als belangrijkste punten:

- Ontwikkelingskansen petrochemisch cluster
- Samenwerking met Rotterdam (2030)
- Logistieke positionering Moerdijk (mainhub)
- Logistiek Park (VAL?)

3.2 Ontwikkelingskansen petrochemisch cluster

Het petrochemisch cluster Moerdijk is, als onderdeel van de Vlaams Nederlandse Delta, in potentie een mondiale toplocatie. Of zoals door Thierry Vanellander c.a. van de Universiteit van Antwerpen aangeven, “Moerdijk ligt in 2040 in het centrum van het petrochemische hart van Europa”. Zo geldt Moerdijk binnen het Shell-concern als een van de drie strategische toplocaties, naast Houston en Singapore. De ‘kraker’ is van strategisch belang voor de verdere clusterontwikkeling in Moerdijk. Daarnaast is de aanwezigheid van de buisleidingenstraat van belang voor de strategische positie van Moerdijk. Wat ons opvalt, is dat de Havenstrategie Moerdijk geen heldere uitspraken doet over het belang van het petrochemisch cluster. Belangrijke vraag voor investeringsbeslissingen van de grote regionale spelers in de procesindustrie is hoe men deze kansrijke positie van het petrochemisch cluster verder wil faciliteren. Hoe wordt voorzien in langjarige ontwikkelruimte in relatie met de cluster- en ketenontwikkeling in de chemie, energie en biobased economy? Denk bijvoorbeeld ook aan het opschalen van initiatieven als EnergywebXL. Kortom, wat is hier de ‘stip op de horizon’?

3.3 Relatie met Rotterdam 2030

In de Havenstrategie wordt gerefereerd aan de eerder dit jaar gemaakte samenwerkingsafspraken tussen Rotterdam en Moerdijk, waarbij geduid is op het opstellen van een gezamenlijke achterlandstrategie en het vervullen van een satellietfunctie van Moerdijk ten opzichte van Rotterdam. In de thans voorliggende stukken wordt dit naar ons oordeel onvoldoende geduid en uitgewerkt, de visie gaat teveel uit van de impliciete vooronderstelling dat er wel voldoende vrachtcapaciteit 'over de schutting' blijft komen. De Raad is van mening dat hierover, gelet op de impact van Maasvlakte -2, meer helderheid gewenst is. Wat betekent de samenwerkingsovereenkomst met Rotterdam concreet voor de inzet op de langere termijn en wat is de invloed van de individuele terminals? In dat kader zijn wij als SER van oordeel dat het een effectieve strategie zou zijn om de (potentiële) knelpunten in de Rotterdamse Havenvisie 2030 te zien als kansen voor Moerdijk. Relevante observaties zijn in dat verband:

- Door toename van de terminals op de Maasvlakte ontstaat (zeer) complexe afhandelproblematiek voor zowel barge als rail (minder moves per terminal)
- Maasvlakte-2 heeft nog geen eenduidig en doordacht concept om spoor te faciliteren
- Het knippen van treinen in stukken is te duur en te complex vanwege onbalans op terminals
- Maasvlakte infrastructuur is in dat opzicht een 'konijnenpijp'

Meer in algemene zin zou Moerdijk zich ons inziens moeten gaan positioneren als logisch concentratiepunt van zaken die voor Rotterdam te ingewikkeld zijn. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om speciale VAL-activiteiten of om zaken die vanuit railperspectief handiger zijn om in Moerdijk op te pakken. Met name op railgebied liggen er potentiële kansen, daar wordt verderop in dit advies nader op ingegaan.

3.4 Logistieke positionering Moerdijk (extended gate, mainhub)

Unique selling point van de zeehaven Moerdijk is de kracht van het petrochemisch cluster gecombineerd met de potenties van 1^e lijns-overslagpunt, waar maritieme lading kan worden samengevoegd met continentale lading. Dat is een unieke uitgangspositie: op Moerdijk kan geconsolideerd volume worden gecreëerd voor internationale achterlandbestemmingen. Inclusief retourvracht (export). Die positionering geeft - mits goed gefaciliteerd - een uitstekende uitgangspositie voor grootschalige en samenhangende industriële ontwikkeling op Moerdijk. Hierna zal blijken dat wij in dat verband wel vraagtekens zetten bij de in de Havenstrategie geformuleerde ambities ten aanzien van VAL-activiteiten (value added logistics).

De positionering als 'extended gate' vraagt uitwerking, omdat het een onjuist beeld kan oproepen over de ambities en potenties van Moerdijk. De SER adviseert om met name de positie als 'mainhub' en als consolidatiepunt voor de havengebieden en terminals in de Delta krachtiger uit te werken. Internationale achterlandverbindingen starten en eindigen in deze visie in Moerdijk waarbij zowel maritiem, shortsea en continentale ladingstromen aan elkaar verbonden kunnen worden. Vanaf Moerdijk kan met watervoer het feeder verkeer tussen de grote terminals op Antwerpen en Maasvlakte 1 en 2 georganiseerd worden.

3.5 Logistiek Park Moerdijk (VAL?)

Moerdijk ambieert in 2030, met de regio West-Brabant, het topcluster Logistiek te zijn binnen de Vlaams Nederlandse Delta. Wij citeren: “met het Logistiek Park is Moerdijk in 2030 dé locatie voor Value Added Logistics”.

Echter, dat Maasvlakte 2 niet opteert voor VAL betekent niet automatisch dat daar nu grote kansen liggen voor Moerdijk. Ca. 80% van de goederenstromen gaat onbehandeld door. De Raad zet daarom vraagtekens bij de ambities ten aanzien van het Logistiek Park Moerdijk. Gezien de ligging en functie van Moerdijk is naar ons oordeel niet zozeer behoefte is aan een logistiek park, maar meer aan een logistiek (en beprijgbaar!) bedrijventerrein voor dedicated dienstverlening. Door dit soort activiteiten krachtig te faciliteren en in te spelen op de verdere containerisatie in de Deltahavens wordt de groei van grootschalige industriële ontwikkeling op Moerdijk mogelijk gemaakt.

Op Moerdijk zullen zich bijvoorbeeld geen luxe computerbedrijven voor VAL-activiteiten vestigen, dat zien wij eerder plaatsvinden in het economisch hart van Brabant (bijv. Tilburg) en verderop in de distributie-keten waar specifieke kennis en capaciteit aanwezig is. Gelet op het vorenstaande adviseren wij nog eens kritisch te kijken naar de verdere uitwerking van het Logistiek Park Moerdijk, dit als onderdeel van de visie op de rol van Moerdijk met betrekking tot het distributiesysteem in het achterland, zowel in de Delta als in de overige delen van Brabant en Zuid-Nederland.

4. Moerdijk en omgeving (p-p-p)

Zoals nadrukkelijk in de opdrachtverlening door Provincie, Havenschap en Gemeente Moerdijk is aangegeven, mocht de Havenstrategie niet beperkt blijven tot het havengebied alleen. Ook de (ruimtelijke) kwaliteit en leefbaarheid moesten nadrukkelijk aan bod komen. Het moest gaan om een “adequate balans” tussen de haven, de ruimtelijke kwaliteit, de sociale omgeving en de wisselwerking daartussen. De Raad kan het belang daarvan alleen maar krachtig onderstrepen.

Tezelfdertijd signaleren wij wel dat het doorvoeren van deze opdracht ongewild heeft geleid tot spanningsvol rapport. De wijze waarop het Triple P-principe in de visie is verwerkt, heeft er naar ons oordeel namelijk toe geleid dat er geen heldere keuzes en doorvertalingen zijn gemaakt. Ruimtelijk-economische, sociale en ecologische ontwikkelingen worden met elkaar verknoopt maar het komt niet echt uit de verf. Over de impact van het haven- en het industriecomplex op zijn omgeving is het rapport bijvoorbeeld betrekkelijk mager. Dat komt in hoofdstuk 5 aan bod, ‘Sociale, ecologische en economische balans’ aan de orde, maar dan voornamelijk in globale zin. Het ware naar onze mening zuiverder geweest om, zoals dat de aanpak was bij de Havenvisie Rotterdam 2030, eenduidiger te kiezen voor een maximaal economisch groeiscenario om vervolgens de consequenties van die keuze concreter door te vertalen naar de ruimtelijke, sociale en omgevingskwaliteit.

Thans blijft het beeld hangen dat een keuze voor economische topambities op Moerdijk heel goed kan worden opgevangen door een intensivering van flankerende maatregelen in de directe omgeving en dat is een illusie. In dat licht maken doen wij onderstaand een aantal handreikingen voor de verdere uitwerking.

Overigens willen wij hierbij graag aantekenen dat de partijen op Moerdijk afgelopen jaren al serieus invulling hebben gegeven aan de duurzaamheidsambities. Wij wijzen daarbij op projecten op het gebied van industriële symbiose en het Koploperproject van de BIM. Verder is in het kader van Moerdijk Meer Mogelijk (het compensatieprogramma rond de komst van het Logistiek Park Moerdijk) veel geld uitgetrokken voor de leefbaarheid van het dorp Moerdijk. Het is echter gezien de robuustheid van de ambities niet vol te houden dat de toekomst van het dorp een florissante zou zijn.

4.1 Ontwikkelopgaven op hoger schaalniveau

Het voorgaande brengt ons bij de vraag of in het kader van de uitwerking van de triple P wel sprake is van de juiste systeembenadering in termen van geografische schaal. De economische keuzes (maximaal groeiscenario, internationaal perspectief) zijn van een andere orde dan het flankerend beleid ten aanzien van de twee andere p's, people en planet, die vooral hun uitwerking krijgen op regionaal en zelfs lokaal niveau (kern Moerdijk).

Het uitwerken van de 3 P's hoeft echter niet per se te betekenen dat er naar volledige balans wordt gezocht op hetzelfde (regionaal/lokale) niveau. Dat is, gezien de impact van de economische keuzes waarschijnlijk onmogelijk en het zet ook iedere ontwikkeling ter plekke op slot. En dat spoort uiteraard niet met de keuzes voor een maximaal economisch groeiscenario.

De balans tussen de drie P's zal in sommige gevallen op een hoger regionaal schaalniveau, mogelijk zelfs Deltaniveau, gevonden moeten worden. Op dat hogere schaalniveau zullen de ontwikkelopgaven ten aanzien van een aantrekkelijk en toekomstbestendig woon- en leefmilieu scherper in kaart moeten worden gebracht. Het moge duidelijk zijn dat dat de competenties van gemeente en Havenschap Moerdijk verre te boven gaat. Naar ons oordeel staat hier de Provincie met haar overheidspartners in eerste instantie aan de lat. In de volgende paragraaf gaan wij nader in op wat dat betekent voor de natuur- en landschapsaspecten.

4.2 Green Deal Moerdijk (Natuurmanagementplan)

In de Havenvisie Moerdijk 2030 wordt de ambitie uitgesproken dat men zich wil ontwikkelen tot het meest duurzame havenbedrijf van Europa. Daarbij is aangegeven dat een duurzame economische ontwikkeling van het Haven- en Industrierrein Moerdijk alleen kan plaatsvinden als dat tegelijkertijd gepaard gaat met het vergroten van leefbaarheid in de regio en het vergroten van de veerkracht en kwaliteit van natuur en omgeving. Het haven- en industriegebied van Moerdijk ligt in een kwetsbaar en landschappelijk bijzondere omgeving.

Daarom is veel aandacht nodig om de groei van het haven- en industriecomplex hand in hand te laten gaan met het behoud en, indien nodig en mogelijk, versterking van de landschapskwaliteit, biodiversiteit en andere ecologische factoren. Om die reden wordt een Natuurmanagementplan (NMP) ontwikkeld. Dit plan omvat de maatregelen die nodig en mogelijk zijn om voor de korte en lange termijn (2014 – 2030) een samenhangende set van natuurwaarden te realiseren die het mogelijk maakt de havenstrategie uit te voeren. In het Natuurmanagementplan wordt als gebied de regio Moerdijk genomen waarbinnen het Haven- en Industriecomplex Moerdijk is gelegen. De Raad adviseert de begrenzing daarbij ruimer te nemen, zodat ook natuurgebieden als de Brabantse Biesbosch onderdeel gaan uitmaken van dit plan. Daarmee krijgt de aanpak een sterker ontwikkelingsgericht in plaats van een grotendeels compenserend karakter.

Het ontwikkelen van het NMP dient te gebeuren door bedrijven en andere stakeholders die aantoonbaar bereid zijn te investeren in natuurkwaliteit als compensatie voor de economische groei als gepland in de Havenstrategie 2030. In dat kader kunnen ook afspraken worden gemaakt over afwijkingen van de vigerende wettelijke kaders (experimenteerruimte). Vanuit de gezamenlijk overeengekomen na te streven natuurwaarden en de daarvoor te nemen maatregelen zijn partijen bereid afspraken te maken over tijdelijke overschrijdingen om de bedrijfsvoering van bedrijven niet te schaden. Afspraken over de te realiseren milieuwinst en het moment van realisatie worden via een convenant met een bedrijf vastgelegd. Voor de overige bedrijven worden de wettelijke regels strikt toegepast. Als SER onderschrijven wij deze lijn van werken.

NB. Dit NMP Moerdijk geldt als een van de good practices in het kader van de Taskforce Economie & Natuur, ingesteld op verzoek van de provincie en uitgevoerd door SER Brabant.

4.3 Regionaal Vitaliteitsfonds

Het hierboven omschreven Natuurmanagementplan (NMP) is gebaseerd op het creëren van een hefboom tussen het vergroten van economische verdien capaciteit en (extra) investeringen in natuur- en milieukwaliteit. Het op microniveau (individueel bedrijfsniveau) doorvertalen van de aanpak van het NMP kan echter tot onnodige complexiteit leiden. Daarom kan het aanbeveling verdienen te kiezen voor een meer collectieve insteek, bijvoorbeeld door middel van het instellen van een Regionaal Vitaliteitsfonds. Een dergelijk fonds wordt gevoegd door overheden, bedrijfsleven en andere stakeholders en is gebaseerd op de hefboomwerking zoals hiervoor geschetst. Het fonds is gericht op aanvullende investeringen in omgevingskwaliteit en het creëren van een aantrekkelijk en concurrerender woon- en leefomgeving. De Raad adviseert de haalbaarheid van een dergelijk Regionaal Vitaliteitsfonds nader te onderzoeken.

5. Systeemvoorwaarden op orde

5.1 Governance

Eerder in dit advies hebben wij al aangegeven de keuze voor een maximaal economisch groei-scenario te ondersteunen, gelet op de economische potenties van Moerdijk als extended gate van Rotterdam en Antwerpen en als hotspot in de Vlaams-Nederlandse Delta. Maar duidelijk is ook dat het realiseren van die economische ambities een grote wissel trekt op de bestuurlijke slagkracht en strategische capaciteit van het Havenschap. Wij vragen ons in navolging van de Commissie Nijpels af of het havenschap in de huidige (organisatie)vorm en omvang in staat is die ambities waar te maken.

Toetreding van professionele en slagkrachtige partners in de vorm van een aandeelhouderschap voor de mainports Rotterdam en Antwerpen in het havenschap lijkt een kwestie van tijd. Gezien de urgentie adviseren wij steviger en sneller door te pakken dan thans het geval is, het gaat om aanzienlijk meer dan het 'herijken' van de governancestructuur in 2015.

Wij realiseren ons terdege hiermee de al jaren lopende discussie over een mogelijk verzelfstandigd havenbedrijf op scherp te zetten. Maar er moeten op korte termijn knopen worden doorgehakt. Moerdijk is nog het enige havencomplex in Nederland dat is georganiseerd op basis van een gemeenschappelijke regeling en dat is niet meer een adequate carrier in de 21^e eeuw. Daarom is het naar ons oordeel gewenst dat de Havenstrategie Moerdijk een duidelijke en richtinggevende uitspraak doet over de gewenste structuur van de toekomst. Naar het oordeel van de Raad moet onomwonden worden gekozen voor de structuur van overheids-NV, een bestuursvorm waarvoor ook bij vergelijkbare havenbedrijven is gekozen.

5.2 Arbeidsmarkt- en onderwijsstrategie

Op middellange en langere termijn wordt de arbeidsmarkt de achilleshiel voor een gezonde doorontwikkeling van de regionale economie. Dat geldt voor heel Brabant en mogelijk zal het in West-Brabant naar verhouding nog sterker gaan spelen vanwege de demografische krimp (vergrijzing, ontgroening) die in deze regio relatief sterker aan de orde zal zijn. De beschikbaarheid van personeel komt namelijk verder onder druk te staan gelet op de geprognosticeerde daling van de beroepsbevolking, na 2015 zijn er meer arbeidsplaatsen dan werknemers in West-Brabant. Gezien de excentrische ligging wordt de personeelsvoorziening, zowel de vervangingsvraag als de uitbreidingsvraag (denk aan het LPM!), een serieus probleem voor de verdere ontwikkeling van Moerdijk. Nu al moeten sectoren grote moeite doen om gekwalificeerd personeel te vinden en de problematiek van de personeelskrapte gaat de regionale agenda weer snel domineren als de economische crisis definitief achter de rug is. Terecht wordt er in de Havenvisie Moerdijk op gewezen dat hier een stevige opgave ligt voor bedrijfsleven, onderwijs en overheid. Als SER willen wij extra aandacht vragen voor die problematiek, wij zijn van oordeel dat dit ook op het hogere schaalniveau (Zuidwest-Nederland, Delta) een zeer prioritair vraagstuk is. Een uitgekiende strategie moet ervoor zorgen dat de concurrentieslag met andere regio's kan worden gewonnen.

5.3 Infrastructuur

Het Haven- en Industrierrein Moerdijk heeft een sterke troef in handen met het feit dat vier modaliteiten samenkomen. Een verdere ontwikkeling van het terrein vergt evenwel forse investeringen. Dit blijkt onvoldoende uit het rapport, maar is wel een belangrijke randvoorwaarde. Zonder goede ontsluiting zal het terrein niet optimaal functioneren.

De bruggen in A16 en A29 zijn zwakke schakels in de Noord-Zuid verbinding. De aansluitende wegvakken van A16 en A17 zijn overbelast. De spoorvoorziening naar het Duitse achterland (niet onbelangrijk in het licht van de samenwerking met Rotterdam) zal via de Betuwelijn en via de Brabantlijn lopen. Niet onvermeld mag blijven dat de leidingentunnel inmiddels aan zijn capaciteit zit (onderdeel van het totale leidingentracé).

In de Noord-Zuid verbinding is de situatie mogelijk nog problematischer, vooral ook vanwege de leefbaarheidsproblemen. De Robel-discussie loopt al vele jaren maar is voorlopig stilgelegd. Een tweede 'Betuwelijn' zal er vooralsnog niet in zitten. Dit gegeven legt een zware claim op de positie van het goederenvervoer per spoor. Allemaal zaken die het vermogen van de regio verre te boven gaan en via de Havenstrategie 2030 zullen moeten worden geagendeerd voor de investeringsagenda's op hogere schaalniveaus (Vlaams-Nederlandse Delta, Rijk-regio, MIRT e.d.).

5.4 Tri-modaliteit dwingende eis (spoor!)

In de Havenstrategie Moerdijk wordt de multimodale ontsluiting van Moerdijk beschreven. Dankzij de aanwezigheid van de leidingenstraat, van groot belang voor het petrochemisch cluster, wordt Moerdijk ontsloten door maar liefst 4 modaliteiten. Bij ieder van die modaliteiten doet zich een aantal knelpunten voor, waarvan verreweg de belangrijkste bij het spoor. In de Havenstrategie wordt daar terecht op gewezen. Dit klemmt temeer omdat het Rijk bij nationale hotspots de dwingende eis stelt van tri-modale ontsluiting. Die eis zet extra druk op de 'railagenda' van Moerdijk en dat vraagt om explicieter uitwerking. Serieus knelpunt is dat er geen zicht is op verbeterde (veiliger, minder hinder) railfaciliteiten. Tenzij wordt gekozen voor de RoBel-lijn, de VEZA-lijn en de IJzeren Rijn, maar dat zijn lastige en zeer weerbarstige dossiers.

Daarnaast spelen de aansluitingsproblemen bij Kijfhoek (Zwijndrecht) en dat vraagt om een omleiding en directe (dedicated) spoorlijn tussen Maasvlakte 1 en 2 en Moerdijk. Het betreft hier zaken die de draagkracht van de regionale en provinciale agenda's uiteraard verre te boven gaat, ze moeten worden geagendeerd voor de investeringsagenda's van Rijk en de partners in de Vlaams-Nederlandse Delta. Het belang van tri-modale ontsluiting van Moerdijk is van nationale betekenis.

Overigens zijn wij van oordeel dat serieus onderzocht zou moeten worden of op creatievere wijze tot nieuwe benuttingmogelijkheden van het Brabantspoor kan worden gekomen. Het bedrijfsleven zou daarbij vanuit eigen verantwoordelijkheden en belangen moeten worden betrokken.

6. De Moerdijker (sociale paragraaf)

Het industrieterrein van Moerdijk is prima ingepast in de omgeving en de afstanden tot de woon-omgeving zijn minstens 1,5 km en daarmee “ruim” te noemen. Alleen de dorpskern van Moerdijk raakt door de cumulatie met andere aspecten als autowegen, spoorbanen en het beoogde Logistiek Park Moerdijk qua leefbaarheid zwaar in de knel. Daarom kan de eerder bepleite keuze voor een maximaal economisch groeiscenario voor het Haven- en Industrieterrein Moerdijk niet worden gemaakt zonder het verhaal van de Moerdijker expliciet in ogenschouw te nemen. De mogelijke gevolgen voor het dorp Moerdijk en de bewoners zijn namelijk groot. Wij hebben ons oor te luister gelegd en zijn in gesprek gegaan met mensen uit verschillende sectoren van de gemeente Moerdijk.

6.1 Beleving van historie en nieuwe trends

De geschiedenis van het gebied dat nu de gemeente Moerdijk vormt, is er één van eeuwenlange verdeeldheid tussen het calvinistische noorden en het katholieke zuiden. Cultureel en bestuurlijk kernendenken klinkt er anno 2013 als een hardnekkige echo uit het roerige verleden, maar de weg naar eenheid is ingezet en een gezamenlijke identiteit wordt meer en meer vormgegeven. Moerdijk zal de komende decennia niet ontkomen aan ontgroening en vergrijzing, met de nodige gevolgen voor het draagvlak van allerhande voorzieningen. Toch wordt er vanuit verschillende domeinen positief naar de toekomst gekeken. Zo is er vanuit autonome groei tot 2020 nog aanzienlijke ruimte voor de nieuwbouw van sociale woningen. In de krimpperiode daarna wordt de gemeente gezien als een interessant overloopegebied binnen een bredere regionale woningmarkt. Het onderwijs is stevig verankerd in Moerdijk. Ieder kerkdorp heeft minimaal één basisschool. Het Markland College, de enige middelbare school, kent een sterke groei. In de mavo-, havo- en vwo-opleidingen wordt de aansluiting bij de Moerdijkse haven en industrie gezocht. Het ontbreken van relevant vmbo- en mbo-onderwijs binnen de gemeente mag gezien het economisch profiel van het gebied als opvallend worden beschouwd.

Zorgen over leefomstandigheden en risico's horen bij het bestaan in de gemeente Moerdijk, maar bewoners zien tegelijkertijd de voordelen van een sterke regionale economie. De onderlinge verhouding tussen omwonenden en bedrijven wordt op diverse manieren vormgegeven, tegelijkertijd zien beiden voordelen in een intensivering en verdieping van de relatie. Het streven naar nieuwe innovatieve vormen van sociaal-economisch partnerschap in aanvulling op traditionele compensatie van milieuschade en overlast wordt daarbij gezien als een interessante gedachte. Waar het bedrijfsleven wordt beschouwd als een goede gesprekspartner, is de argwaan tegen de overheid wijd verbreid in de gemeente Moerdijk. Dat heeft veelal te maken met de voorbije en huidige ontwikkeling van het industriële en logistieke complex. Het overkomt de Moerdijker, er wordt niets gevraagd, er is sprake van bestuurlijke wirwar. Hun wantrouwen wordt gevoed door het onsolide optreden van de gemeente voor, tijdens en na de brand bij Chemie-Pack.

6.2 Kern Moerdijk

Het sterkst zijn de emoties in de kern Moerdijk, waar in tegenstelling tot de rest van de gemeente van een gevoel van toekomstperspectief nauwelijks sprake lijkt. Het verzet tegen verdere intensivering van de economische activiteiten is groot onder de bewoners, hoewel de positieve kanten van de industrie worden gezien en daarmee besef doorklinkt over het belang van economische vooruitgang. Ook in de kern Moerdijk wordt het bedrijfsleven gezien als een goede gesprekspartner. Veel scherper is de verhouding met de overheid. Men verwijt de overheid een gebrek aan bestuurs-, communicatie- en beslissingskracht en voelt zich al decennia niet gehoord in de grote zorgen over de tanende leefbaarheid van het dorp. De druk van de industrie wordt steeds sterker gevoeld. De afbreuk van het voorzieningenniveau is groot. Corporaties investeren al jaren niet meer in nieuwbouw en verkopen woningen waardoor het aandeel bewoners zonder binding met Moerdijk stijgt en de sociale cohesie afneemt. Plannen voor een nieuwe centrumontwikkeling zijn gestagneerd. De zaak zit op slot.

Met name de realisatie van Logistiek Park Moerdijk wordt gezien als de definitieve klap voor het dorp. Daarmee wordt het definitief ingeklemd tussen, water, weg, spoor en bedrijventerreinen. De vrees voor enclavevorming en het door de bodem zakken van de leefbaarheid is groot. De opstellers van havenvisie Moerdijk 2030 stellen dat die leefbaarheid met extra maatregelen op het huidige peil kan worden gehouden. De adviescommissie Nijpels sprak in een commentaar op de havenvisie haar twijfel uit over het hand in hand gaan van het optimaal benutten van de economische potentie en het handhaven van de leefbaarheid voor de lange termijn. Voor de Moerdijker staat één ding als een paal boven water: het is tijd voor duidelijkheid over hun toekomst, bindende afspraken en actie.

6.3 Toekomstperspectief

De spanning tussen de ontwikkelingsdoelstellingen van het havengebied in Moerdijk en de gevolgen voor de bewoners van Moerdijk is groot. Mogelijke maatregelen om de leefbaarheid te garanderen moeten zorgvuldig en op realisme worden gewogen. Daarbij moet de balans tussen kosten en baten in overweging worden genomen, ook gezien de beperkte ontwikkelingsruimte voor bedrijven binnen het huidige Haven- en Industrierrein. Onder de streep vormt de kern Moerdijk op termijn een beperking voor het optimaal benutten van de economische potenties. Dat betekent dat de discussie over het perspectief van het dorp terugkeert als die nu niet ten principale wordt gevoerd.

De Raad onderschrijft met die conclusie het standpunt van de bewoners van Moerdijk en vele andere stakeholders in de gemeente. Er moet een fundamentele, brede discussie worden gevoerd over de toekomst van de kern Moerdijk. Daarbij moeten alle relevante partijen worden betrokken en alle opties voor transitie-scenario's worden uitgediept om tot heldere en gedragen besluitvorming te komen. De Raad onderstreept dat daarbij de discussie over een andere, nieuwe toekomst door de verplaatsing van het dorp elders binnen de gemeente Moerdijk niet uit de weg moet worden gegaan. Harde voorwaarde, mocht het zo ver komen, daarbij is dan wel dat een goede sociale en financiële paragraaf wordt toegevoegd.

Overweging daarbij is dat de leefbaarheid van de kern Moerdijk tot 2020 hooguit op het huidige peil kan worden gehandhaafd (stand still) ten koste van zeer forse en mogelijk draconische inpassingsmaatregelen. Bij het nastreven van een maximaal economisch ontwikkelingsscenario acht de Raad het niet realistisch te veronderstellen dat de leefbaarheid op langere termijn (2030) op aanvaardbare wijze kan worden gehandhaafd.

Bijlage: De Moerdijker, weerslag interviews

De Moerdijker

Wie zijn de inwoners van Moerdijk en de kern Moerdijk? Hoe zien ze hun kwaliteit van wonen, leven en werken? Zijn ze zich bewust van het belang van het gebied en de potentie als tweede economische hotspot van Zuid-Nederland? Is er een bestaand of ontluikend gevoel van trots op de kracht van de regio? Of overheerst wantrouwen en een gevoel van onveiligheid waardoor verdere intensivering van bedrijvigheid vooral op verzet kan rekenen? Dit zijn belangrijke vragen. De mogelijke impact van het vormgeven van ambitieuze ontwikkelingsdoelstellingen op het gebied en de bewoners is immers groot. Bovendien heeft een hoogwaardig bedrijfsleven baat bij een goede leefomgeving. Deze paragraaf is een weerslag van interviews met vertegenwoordigers van belangrijke stakeholders in de Moerdijkse samenleving, zoals woningcorporaties, dorpsraden, het onderwijs, bewoners en het bedrijfsleven.

Deel 1: De gemeente Moerdijk:

1) Van verscheidenheid naar eenheid in verscheidenheid

De huidige gemeente Moerdijk was aan het begin van de vijftiende eeuw een getijdengebied van opwassen, aanwassen en watergeulen. Door bedijking werd het aan het vaste land toegevoegd. Gezagvoerders uit Zuid-Holland en West-Brabant claimden het gebied en polders veranderden doorlopend van eigenaar, voor, tijdens en na de Tachtigjarige Oorlog. Gedurende vier eeuwen werd het geld er afwisselend verdiend door agrariërs en afgravers van de moer - het veen.

Twee werelden

Een verborgen scheidslijn van Dinteloord naar Zevenbergschen Hoek markeert de oude grens tussen de noordelijke kleigronden van de calvinisten en de zuidelijke zandgronden van de katholieken. Door haar ligging was de regio in de zestiende eeuw het strijdtoneel van een felle godsdienstoorlog. Tot lang daarna bleven de verhoudingen gespannen. 'Werk hard, spaar veel, leef sober.' Dat was de doctrine van de calvinisten en de bankiers van de katholieke boeren die ploeterden op het land, maar ook wisten ook hoe je carnaval moest vieren en het 'slechte leven' konden rechtzetten met een gang naar de biechtstoel. Twee werelden leefden langs elkaar, maar ook met elkaar vanwege de wederzijdse economische afhankelijkheid.

Identiteit

Anno 2013 liggen de verhoudingen niet meer zo scherp. Gedurende de vorige eeuw nam de macht van de kerk nam af en bepaalden de grenzen van kernen en de streek steeds minder het blikveld van bewoners. In de jaren zeventig verhuisden bovendien duizenden mensen uit het Rijnmondgebied, op zoek naar betere leefomstandigheden, naar Zevenbergen en omgeving. De impact op de sociale structuur was groot. In 1997 ontstond één van de grootste gemeenten van Nederland:

Zevenbergen, Klundert, Moerdijk, Fijnaart, Standdaarbuiten, Zevenbergsche Hoek, Langeweg en Willemstad vormden samen de gemeente Moerdijk. Hoewel het kernendenken een hardnekkig bestuurlijk en cultureel fenomeen is, wordt meer en meer gezicht gegeven aan een gezamenlijke identiteit.

Zo werd in de Canon van Moerdijk, een boek en website, door een groot aantal betrokkenen de complexe geschiedenis vastgelegd. Het onderliggende doel was verbindingen bewerkstelligen en mensen tot elkaar brengen. In 2013 werd hier letterlijk vorm aan gegeven tijdens een evenement waarop honderden vrijwilligers de canon tot leven brachten. De Moerdijker bestaat nog steeds niet. Hij voelt zich ook geen Brabander, Hollander of Zeeuw, maar iets daar tussenin. De weg naar eenheid in verscheidenheid is echter ingezet.'

2) Bouwen aan de toekomst

Als plattelandsgebied ontkomt de gemeente Moerdijk niet aan de gevolgen van de demografische ontwikkelingen. Ontgroening en vergrijzing roepen het spookbeeld op van een regio voor ouderen, wegtrekkende jongeren en hoogopgeleiden en de teloorgang van particuliere en maatschappelijke voorzieningen. Zover is het echter niet. Tussen 2002 en 2011 nam het aantal huishoudens toe, terwijl het aantal inwoners vrijwel constant bleef. Op 1 januari 2011 woonden er 36.550 inwoners binnen zo'n 15.240 huishoudens. Onder de streep leveren de bevolkingsopbouw en de bewegingen van vertrekkers en nieuwkomers geen abnormaal beeld op in vergelijking met het omliggende gebied.

Woonomgeving

Tot 2020 zal het aantal huishoudens in de gemeente Moerdijk blijven groeien. De vraag naar sociale woningen neemt in een basisscenario toe met zo'n 1500 woningen. Vanuit die autonome behoefte investeert Brabantse Waard, de woningcorporatie die het gebied bedient, in nieuwbouw. Daarnaast wordt de gemeente als onderdeel van een grotere regionale woningmarkt gezien als een interessant overlooptgebied voor de toekomst. Bewoners geven overal een hoge waardering voor hun woonomstandigheden. Maar met name Zevenbergen, Klundert en Willemstad gelden als een aantrekkelijk woon- en leefgebied. Investerings in infrastructuur en de woonomgeving in het kader van 'Moerdijk meer mogelijk' dragen daaraan bij. De uitdagingen liggen met namen in de kern Moerdijk.

Onderwijs

Gedurende de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw vond er in de kernen van de huidige gemeente Moerdijk een kaalslag plaats binnen het voortgezet onderwijs. Het aantal leerlingen nam sterk af, zowel protestants christelijke als katholieke scholen sloten de deuren. Uiteindelijk resteerde er één: het Markland College in Zevenbergen. Als gevolg van verzelfstandiging in 2011 - het resultaat van inspanningen van de school, de gemeente en het havenschap - beleefde het dit jaar een opmerkelijk hoogtepunt. De eerste leerlingen stroomden door naar de vierde klas van de havo en vwo. Waar ze hun opleiding voorheen elders moesten voltooien, kunnen de ze die nu volledig binnen de gemeentegrenzen van Moerdijk volgen.

Dit schooljaar groeide het aantal docenten van 67 naar 90 en kwamen er 160 scholieren bij. Voor de komende jaren wordt een stijging van 964 naar 1300 leerlingen voorzien. Binnen leerprogramma's wordt de samenwerking met het havenschap en het bedrijfsleven steeds meer geïntensiveerd. Al met al is het voortgezet onderwijs weer stevig verankerd in de gemeente Moerdijk, terwijl ieder kerkdorp nog steeds één of meerdere basisscholen heeft. Opvallend is dat, gezien het profiel van het Moerdijkse bedrijfsleven, vmbo-basis-, vmbo-kader- en mbo-onderwijs ontbreekt.

Bedrijvigheid

Waar het Markland College, bijvoorbeeld als Technasium, deelnemer aan het Maintenance Educational Consortium en lid van Bedrijvenkring Industriecontact Moerdijk, de relatie met het bedrijfsleven koestert, is de haven en industrie voor veel leerlingen eerder een gegeven dan een bedreiging of kans. Zij maken zich weinig druk over het belang van techniekonderwijs, leefbaarheid of veiligheid. Dat wil echter niet zeggen dat ze niet met hun toekomst bezig zijn. Dat die niet per definitie in Moerdijk ligt is duidelijk, maar vertrekken is niet hun wens. Ze geven hun leven een dikke voldoende. Voor hun ouders ligt het veelal anders, genuanceerder. Ze zien de zware industrie als een noodzakelijk kwaad. Zorgen over leefomstandigheden en risico's horen bij hun bestaan, maar ze zien tegelijkertijd de voordelen zoals werkgelegenheid. Dat geldt overigens ook voor bewoners van de kern Moerdijk, waar de vrees voor het door de bodem zakken van de leefbaarheid groot is. Hun gevecht is er echter niet zozeer één met het bedrijfsleven, maar met de overheid waardoor ze zich tot op de dag van vandaag in de steek voelen gelaten.

Overheid

De argwaan tegen de overheid is wijd verbreid in de gemeente Moerdijk. Dat heeft veel te maken met de voorbije en huidige ontwikkeling van Haven- en Industrierrein Moerdijk. Het overkomt hen, er wordt niets gevraagd. Hun wantrouwen wordt gevoed door het onsolide optreden van de overheid voor, tijdens en na de brand bij Chemie-Pack. Het sterkst zijn de emoties bij de bewoners in het dorp Moerdijk. Ze verwijten de gemeente een gebrek aan bestuurs-, communicatie- en beslissingskracht en voelen zich sinds decennia niet gehoord in hun zorgen over de leefbaarheid hun dorp. De realisatie van Logistiek Park Moerdijk, het ontwikkelen van een nieuwe havenstrategie, de herziening van het 26 jaar oude bestemmingsplan voor het haven- en industrierrein, voor de bewoners is het bestuurlijke wirwar. Een eenduidige visie van de gemeentelijke en provinciale overheid wordt niet gezien. Bestuurders komen en gaan, plannen veranderen en zo er al sprake is van een dialoog laat die veel te wensen over. Onder de streep levert dat voor de bewoners van het dorp een onbetrouwbare overheid op. Procedurele inspraak bij planvorming staat voor hen niet gelijk aan er proberen samen uit te komen. Wat rest is verzet.

3) Haven- en Industrierrein Moerdijk

In de jaren zestig lobbyden de gemeenten Zevenbergen, Klundert en Lage Zwaluwe voor de komst van een bedrijventerrein onder de naam ZeKluZa. Dat leidde tot de ontwikkeling van een gebied van zo'n 400 hectare rond de Roode Vaart. Daarna werd de aangrenzende Grote Polder aangewezen als industriegebied zodat Shell zich er kon vestigen.

Er werden 684 bezwaarschriften ingediend. Die waren echter net zo vruchteloos als de protestmars van Moerdijk naar het gemeentehuis van Klundert, nu 45 jaar geleden. Inmiddels telt het Haven- en Industrierrein zo'n 2600 hectare.

Industrie en omwonenden

De relatie met de omgeving wordt door het bedrijfsleven op diverse fronten vormgegeven. Ondernemingen ondersteunen maatschappelijke doelen, er zijn rondleidingen voor omwonenden en er is een goede band met het voortgezet onderwijs. Daarnaast treffen vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, het Havenschap Moerdijk, bewonersorganisaties en de Stichting Behoud Buitengebied Moerdijk elkaar in de Burenraad Moerdijk. Binnen dit platform wordt de kennis over activiteiten op het bedrijventerreinen en hoe deze worden ervaren uitgewisseld. Onlangs heeft het Haven- en Industrierrein de ambitie uitgesproken koploper in duurzaamheid te worden, bijvoorbeeld door het investeren in tijdelijke natuur.

Compenseren

Die inspanningen nemen niet weg dat de impact van de industrie op de omgeving groot is. Bij een verdere intensivering van het havengebied en de realisatie van Logistiek Park Moerdijk is het dan ook zinnig te onderzoeken hoe de relatie tussen het bedrijfsleven en bewoners kan worden verstevigd, zo vinden omwonenden en het bedrijfsleven. Dat begint bij openheid en een goede communicatie. Te weinig Moerdijkers kennen de bedrijven, hun producten en diensten, en de relevantie van hun activiteiten. Daarmee is er niets om trots op te zijn, eerder iets om te vrezen, ondanks een gedeeld belang. De Moerdijker wil leefbaarheid. Ook het bedrijfsleven streeft naar een hoogwaardige leefomgeving. Dit kan worden uitgewerkt in nieuwe doelen. Het streven naar innovatief sociaal-economisch partnerschap wordt daarbij door verschillende stakeholders beschouwd als een interessante gedachte. Een voorbeeld is de mogelijke opwaardering van traditionele compensatie van milieuschade en overlast door het bedrijfsleven, naar betrokkenheid in de vorm van het leveren van een structurele maatschappelijke en economische bijdrage, bijvoorbeeld door het helpen openhouden van kinderdagverblijven, het geluidsdicht maken van woningen of het mogelijk maken van opleidingen. Het vormgeven van dit soort nieuwe partnerschappen vergt het loslaten van oude denkkaders. Zo onderzocht het Markland College de mogelijkheid om vmbo-kader- en vmbo-basisonderwijs op te tuigen, onder andere op het gebied van logistiek en procestechnologie. Op eigen kracht bleek dit niet mogelijk. Ondanks de wens van het Moerdijkse bedrijfsleven deze opleidingen om de hoek te hebben, wordt het bieden van financiële ondersteuning gezien als een taak van de overheid.

Deel 2: Het dorp Moerdijk

Nergens wordt de druk van het Haven- en Industrierrein zo sterk gevoeld, nergens leeft het protest tegen intensivering van de economische activiteiten op het bedrijventerrein, als in het dorp Moerdijk. Met name de realisatie van Logistiek Park Moerdijk wordt gezien als het zwaard van Damocles. Dit zou immers de vorming van een enclave - ingeklemd tussen bedrijventerreinen, het water van het Hollands Diep, snelwegen en spoor - vervolmaken.

Het dorp knokt, maar niet tegen het bedrijfsleven. De overheid wordt gezien als de belangrijkste tegenstander in het gevecht voor leefbaarheid. De opstellers van de concept Havenvisie Moerdijk 2030 stellen dat die leefbaarheid met extra maatregelen op het huidige peil kan worden gehouden. De adviescommissie Nijpels sprak in een commentaar op de havenvisie haar twijfels uit over het hand in hand gaan van het optimaal benutten van de economische potentie en het handhaven van de leefbaarheid. Voor de bewoners staat één ding als een paal boven water. Het is tijd voor duidelijkheid over hun toekomst.

Sociale cohesie

De kern Moerdijk is een geval apart voor Brabantse Waard. Dat geldt ook voor collega-woningcorporatie Goed Wonen uit Hoge Zwaluwe, die er dankzij oude gemeentegrenzen zo'n tachtig woningen in beheer heeft. Beide organisaties investeren in de kwaliteit van de bestaande voorraad en hebben geen problemen met de verhuur. Tegelijkertijd is nieuwbouw voor hen geen optie. Een deel van de woningen wordt verkocht, voor een belangrijk deel aan mensen van buiten de kern die snel woonruimte nodig hebben. Dat heeft gevolgen voor de sociale cohesie. Moerdijk bestaat meer en meer uit twee werelden, die van de nieuwkomers met weinig binding met het dorp, en die van de oorspronkelijke Moerdijker. Ondertussen wordt het imago van het dorp er niet beter op, commerciële voorzieningen zijn er nauwelijks meer, jonge gezinnen willen weg. De zaak zit op slot.

Structurele visie

Een stijging van het voorzieningenniveau realiseren door nieuwbouw is in het dorp Moerdijk geen optie. Synergie creëren door het concentreren van voorzieningen zoals een brede school, zorgappartementen en een buurtsuper biedt meer mogelijkheden. Een poging van de Brabantse Waard en Goed Wonen om samen met de gemeente zo'n centrumontwikkeling te initiëren, strandde toen het buurtcentrum losgekoppeld werd van de plannen. Ook de woningcorporaties vragen om een structurele visie over de toekomst van het dorp Moerdijk. De bal ligt daarbij in de hoek van de overheid. Er moet een open en brede discussie worden gevoerd, waarbij de uiteindelijke keuze helder is. Is er toekomst voor Moerdijk als leefbaar woondorp, of moet de kern plaatsmaken voor de industrie? Binnen die discussie moet de bevolking worden gezien als een volwaardige stakeholder. Bewoners kunnen, ondanks de emotie, zeer pragmatisch zijn.

Bewoners

Zowel het sentiment als het realisme van de bewoners van Moerdijk wordt verenigd in het Hart van Moerdijk. De dorpsraad vindt het streven naar het Moerdijk van weleer een naïeve gedachte. De industrie heeft ook veel goeds gebracht, bedrijven en omwonenden zijn wederzijds afhankelijk. Bovendien is er goed te praten met het bedrijfsleven. Ze achten de overheid verantwoordelijk voor de ontstane situatie. Komt het Logistieke Park dat direct ten noorden van de kern is gepland definitief van de grond en wordt de industriële activiteit verder geïnventariseerd, dan is het in de ogen van de Moerdijker met het dorp gedaan: meer reuk- en geluidsoverlast, meer fijn stof en risico op ongelukken, meer verkeer op het spoor en verkeersinfarcten op wegen en niemand die er nog wil wonen. Veel huidige bewoners denken aan vertrek en staan open voor een goed bod.

De brand bij Chemie-Pack, de recente mediastorm naar aanleiding van de havenvisie 2030 en het advies van de commissie Nijpels hebben daaraan bijgedragen. Ze vrezen een dorp dat langzaam sterft en willen bindende afspraken en actie. Wordt er geïnvesteerd in de leefbaarheid van het dorp of worden de plannen doorgezet? Kunnen bewoners door, of moeten ze weg?

De mensen worden moe en de trots op het dorp Moerdijk is steeds verder te zoeken. Ondertussen gaat het leven echter door en zien interessante initiatieven vanuit de gemeenschap het licht. Zo wil basisschool De Klaverhoek de functie van een brede school vervullen, is in samenwerking met ouders een BSO opgericht en wordt geprobeerd een kinderopvang van de grond te krijgen. Als overheid niet investeert in leefbaarheid, dan doen we het zelf, is daarbij de gedachte. Met dit alles lijkt een nieuw schisma zijn intrede in Moerdijk te doen. Zij die het geloof hebben opgegeven en hun boeltje willen pakken, en zij die blijven geloven in de toekomst van het dorp. In de praktijk zijn het echter twee kanten van dezelfde medaille; veel bewoners hinken op beide sentimenten en voelen zich daarin gevangen.

Bronnen:

Interview Rob van Unen

Canon van Moerdijk

Interview Ad Vermeulen

Interview Ruud van den Boom, directeur Brabantse Waard

Visie op wonen en leven in West-Brabant en Tholen 2030

Interview Christian Gommeren, directeur Woningstichting Goed Leven

Interview Peter Wagemakers

Interview leerlingen Markland College

Interview, Jan Peters, ceo Kolb, scheidend voorzitter BIM

Interview Jack Boomaars, directeur basisschool De Klaverhoek